

ประเพณีแห่нок

การแห่нок เป็นประเพณีพื้นเมืองอย่างหนึ่งของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งได้กระทำต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน เป็นประเพณีนิยมที่ไม่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ไม่เป็นประเพณีตามนักชตฤกษ์ แต่จัดขึ้นเพื่อเป็นการคารวะ แสดงความจงรักภักดีต่อผู้ใหญ่ที่ควรเคารพนับถือ หรือในโอกาสต้อนรับแขกเมือง หรือเพื่อความรื่นเริงในงานพิธีมงคล เช่น การเข้าสู่หนัด (มาชะยาวิ) หรือจัดขึ้นเพื่อการประกวดเป็นครั้งคราว

ประเพณีแห่нокนี้ มีตำนานเล่าว่า กาลครั้งหนึ่ง ราชอาณาจักรหนึ่งได้เสด็จประพาสทางชลมารค ทรงแพบกับชาวประมงกลุ่มหนึ่ง ชาวประมงได้เล่าเรื่องแปลกและมหัศจรรย์ที่พวกเขาได้ประสบระหว่างนำเรือออกจับปลาในท้องทะเลลึกกว่าเห็นนกใหญ่โผล่ขึ้นมาจากท้องทะเล ดวงตาโตแดงก่ำ มิงวง มิงงาและเขี้ยวงอกออกจากปากน่าเกลียดน่ากลัว แต่เมื่อนกนั้นบินขึ้นสู่ท้องฟ้า พวกเขาเห็นรูปร่าง สีลันขนปีกขนหางสวยงาม แปลกประหลาดกว่านกทั้งหลาย พวกเขาเชื่อว่าเป็นนกแห่งสวรรค์มิใช่บนภรรมาดา (อนันต์ วัฒนานิกร, ๒๕๒๘ : ๖๒)

เมื่อราชาเสด็จกลับพระราชวังพระองค์ทรงรับสั่งให้สืบหาช่างเขียนภาพ ช่างแกะสลักและช่างฝีมือการประดับตกแต่งมาช่วยประดิษฐ์รูปนกขึ้นมีจำนวน ๔ ตัว “นกทั้งสี่มีนามว่า ลักษะมานอ เขาเขาะซุรอ การูดอ และชิงอ” (อนันต์ วัฒนานิกร, ๒๕๒๘ : ๖๒)

บางตำรากล่าวว่า นกที่นิยมจัดทำขึ้นเพื่อแห่ตามประเพณีเดิมมีเพียง ๔ ตัว คือ (ศิริศักดิ์ ซาทอง, ๒๕๒๕ : ๑๗๕)

๑. นกกาเขาะซุรอ หรือนกกาเขาะซุระ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นนกการเวก เป็นนกสวรรค์ที่สวยงามและบินสูงเทียมเมฆ การประดิษฐ์มักจะทำแบบให้มีหงอนสูงแตกออกเป็น ๔ แฉก นกชนิดนี้ชาวพื้นเมืองเรียกว่า “นกทูนพลุ” เพราะบนหัวคล้ายบายศรีพลุที่ประดับในโอกาสเวลาเข้ากระบวนแห่ นกชนิดนี้มีกระหนกสวยคล้ายสวยงามมาก มิงงายื่นออกมาจากปากคล้ายงาช้างเล็กๆ

๒. นกการูดอ หรือนกการูดอ มีลักษณะคล้ายกับครุฑในธนบัตร เชื่อกันว่ามีอาถรรพณ์ ผู้ทำมักเกิดอาเพศ เจ็บไข้ได้ป่วยและถือว่าผีแรง ทั้งเมื่อตกแต่งแล้วมักดูน่ากลัว ปัจจุบันจึงไม่นิยมจัดทำนกชนิดนี้เข้าร่วมกระบวนแห่

๓. นกมือเขาะมาศ หรือนกขลุ่ยทอง มีลักษณะคล้ายนกกาเขาะซุรอมาก มีหงอนสวยงามเป็นพิเศษ การตกแต่งและการประดิษฐ์รูปนกขลุ่ยทองต้องใช้ความละเอียดถี่ถ้วน

๔. นกบุหงซึ่งอ หรือนกสิงห์ มีรูปร่างเหมือนราชสีห์ นกนี้หัวเป็นนก แต่ตัวเป็นราชสีห์...ปากมีเขี้ยวว่า น่าเกรงขาม

การประดิษฐ์หัวนกสมัยก่อนนิยมใช้ไม้เนื้อเหนียว เช่น ไม้ตะเคียน ไม้กายีร์ นำมาแกะเป็นหัวนกแต่ละหัวใช้เวลาในการแกะสลักนาน ๑ - ๒ เดือน ระยะเวลาจึงนิยมสานด้วยไม้ไผ่และหุ้มด้วยกระดาษสีเป็นส่วนใหญ่

สำหรับตัวนกจะใช้ไม้ไผ่ผูกเป็นโครงติดคานหามแล้วนำกระดาษหนังสือพิมพ์มาติดรองพื้น ต่อจากนั้นก็ติดกระดาษสีเป็นขนติดทับประดับส่วนต่างๆ สีที่นิยม ได้แก่ สีเขียว สีทอง (ทองเกรียบ) สีอื่นๆ จะนำมาประดับตกแต่งเพื่อให้สีตัดกันดูเด่นขึ้น

เมื่อสวมหัวนก จะจัดเป็นพิธี อุปรกรณ์ที่ใช้ในพิธีประกอบด้วย ผ้าแพดานสำหรับขึงตรงหัวนกหนึ่งผืน ขนาด ๑ ตารางเมตร ข้าวเหนียวสามังต์ (ข้าวเหนียวสามสี นิยมใช้ข้าวเหนียวเหลือง ข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวขาวประกบกัน) ๑ พาน ขนมดอกออย (กะละแม) ๑ จาน ข้าวสาร (ย้อมสีเหลือง) ๑ จาน แป้ง น้ำหอม กายาน เทียน ทอง เงิน เงินคำบูชาครู ๑๒ บาท ไบ้อ่อนของมะพร้าว ๒ - ๓ ใบ เครื่องเช่นบวงสรวงเหล่านี้จะนำไปวางเบื้องหน้าหัวนก ผู้ประกอบพิธีจะจุดเทียน เผากายานแล้วกล่าวคาถาบูชา เสร็จแล้วผู้ทำพิธีนำไบ่มะพร้าวเทิดเสมอหน้า กล่าวคำ “ปะลือบัส” (หลุดพ้น ปลอดภัย) เป็นอันเสร็จพิธี

การจัดขบวนแห่

ขบวนแห่นกประกอบด้วยเครื่องดนตรีสำหรับประโคมนำหน้าขบวน ได้แก่ คนเป่าปี่ชวา (สุโน) ๑ คน กลองแขก (กัณฑ์) ๑ คู่ ฆ้องใหญ่ ๑ ใบ (คนหาม ๒ คน คนตี ๑ คน)

ขบวนบุหงาสีหรี (บายศรี) จัดเป็นขบวนที่สวยงาม ผู้ทูนบายศรีต้องเลือกจากสตรีที่มีเรือนร่างได้สัดส่วนสวยงาม แต่งกายด้วยเสื้อผ้าหลากสีตามประเพณีท้องถิ่น พานบายศรี (อาเนาะกาซอ) ใช้พานทองเหลืองจำนวนเป็นตี ๓ ๕ ๗ หรือ ๙ พาน

ต่อมาเป็นขบวนผู้ดูแลนก ทำนองเดียวกับจัดทรงคบาทพหุประจำเท้าข้างของแม่ทัพสมัยโบราณ ใช้คน ๒ คน แต่งกายแบบนักรบ มือถือกริชเดินนำหน้าคน คัดเลือกจากผู้ชำนาญการรำรำสึละ รำกริช รำหอก อันเป็นศิลปะการต่อสู้อย่างหนึ่งของชาวไทยมุสลิม เมื่อขบวนแห่ไปถึงจุดหมายหรือที่อาศัยตุนะนั่งอยู่ ผู้ดูแลนกจะใช้ศิลปะการรำรำให้แขกชมอีกด้วย

ถัดมาเป็นขบวนนก ซึ่งแต่ละตัวมีรูปร่างแปลกประหลาดและได้รับการประดิษฐ์ ตกแต่งอย่างสวยงามตระการตาอยู่บนคานหาม จำนวนคนหามนกกน้อยตามแต่ขนาดและน้ำหนักของนก ทุกคนแต่งเครื่องแบบพหุพหุถือหอกเป็นอาวุธ

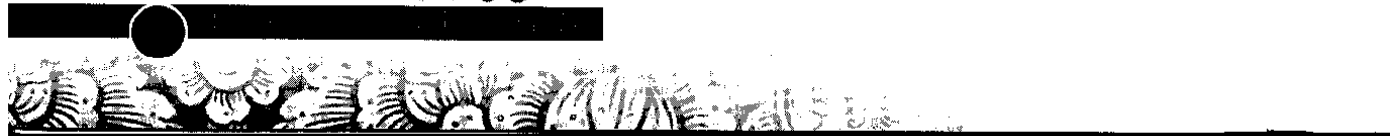
ขบวนต่อไปเป็นขบวนพลกริช ขบวนพลหอก ทุกคนในขบวนแต่งกายอย่าง
นักรบสมัยโบราณ ถือหอก กริช เดินตามหลังขบวนนก ซึ่งต้องใช้คนมากยิ่งมากจะทำให้
ขบวนแห่หน้าดูและนำเกรงขามมากยิ่งขึ้น

ส่วนการแห่กันในพิธีเข้าสู่หน้า (มาโชะยาวิ) จะมีลักษณะพิเศษออกไป อาจใช้นก
เพียงตัวเดียวก็ได้ การแห่จะเริ่มในตอนเช้าของวันสูหน้า หรืออาจแห่ ๒ ครั้ง คือ ตอนเย็น
ก่อนวันเข้าสู่หน้า ๑ วัน และอีกครั้งหนึ่งในวันรุ่งขึ้นก็ได้

ขบวนจะเริ่มด้วยผู้เบิกทาง โดยให้ผู้หญิงถือเทียนหมากและกาน้ำอย่างละคนเดิน
นำหน้า ถัดมาเป็นผู้หญิงถือ “ดอกพลุ” (บายศรีทำด้วยใบพลุจับเป็นชั้นๆ อาจทำเป็น ๓ ชั้น
๕ ชั้น หรือ ๗ ชั้น) จากนั้นเป็นขบวนผู้ชายถืออาวุธ ได้แก่ กริช และหอก ทำหน้าที่
เสมือนคอยอารักขานกอยู่รอบๆ และในขบวนจะมีผู้ประโคมดนตรีและเดินสละพร้อมๆ กันไป

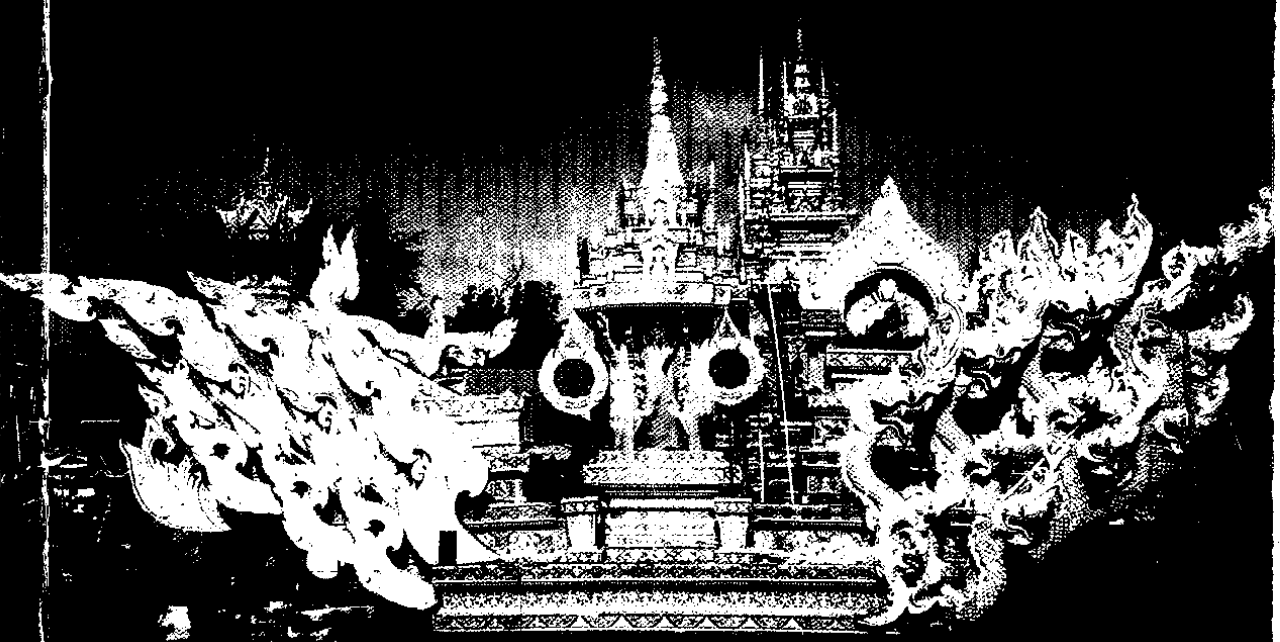
สุดขบวนจะเป็นตัวนกที่มีคานหามหรือลากด้วยล้อเลื่อน ก่อนจะเริ่มแห่
โต๊ะมุเต็ง (ผู้ทำหน้าที่ขริบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศ) จะจุดเทียนและร้ายคาถาอาคม แล้วเดิน
เวียนรอบนก โดยเดินเวียนซ้าย ๓ รอบ แล้วเดินย้อนกลับอีก ๑ รอบ จึงให้ผู้ที่จะเข้าสู่หน้า
ขึ้นนั่งบนหลังนกโดยให้ขึ้นทางขวา (ตอนลงจะลงทางซ้าย) จากนั้นก็จะแห่ขบวนไปยัง
สถานที่ทำพิธี เมื่อขบวนแห่มาถึงที่ทำพิธี โต๊ะมุเต็งจะร้ายคาถาอาคมและทำพิธีเชือดคอกเป็น
อันเสร็จพิธี (ศิริศักดิ์ ชาติทอง และอนันต์ วัฒนานิก, ๒๕๒๙ : ๔๑๓๔)

ประเพณีแห่เป็นพิธีการที่ยิ่งใหญ่ต้องใช้คนจำนวนมาก ใช้ทุนทรัพย์มากและใช้
ฝีมือเชิงศิลปะชั้นสูงในการประดิษฐ์ ตกตลอดถึงขบวนแห่ ดังนั้นการจัดให้มีพิธีแห่จึงเป็น
งานที่สำคัญจริงๆ ซึ่งปัจจุบันนี้ก็ยังมีการจัดพิธีการแห่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ชมกัน
ได้ในบางโอกาสที่สำคัญๆ

ประเพณีทำบุญ ภาคใต้

390.09593

ส 16ป

2548

c. 3

รองศาสตราจารย์สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์